

พญาयो

1. ชื่อสมุนไพร พญาโย (PHAYA YO)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clinacanthus nutans* (Burm.f) Lindau HC ชื่อวงศ์ Acanthaceae
3. ชื่ออื่น ผักมันไก่ ผักลิ้นเขียด (เชียงใหม่), พญาปล้องคำ พญาปล้องดำ (ลำปาง), พญาปล้องทอง(ภาคกลาง), เสลดพังพอนตัวเมีย (พิษณุโลก), โปะโซ่จาง (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), ลิ้นงูเห่า (จันทบุรี), Sabah snake grass
4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์
ไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 1-3 เมตร กิ่งอ่อนมีขนนุ่ม ใบ
ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีแคบ รูปขอบขนาน หรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 0.5- 3.5 เซนติเมตร ยาว 2.5-13 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนมน เบี้ยว ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบค่อนข้างบาง เกือบทั้งสองด้าน
ดอก ช่อดอก แบบช่อกระจุก ออกที่ปลายกิ่ง ใบประดับรูปแถบ ดอก มีก้านสั้น กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปคล้ายระฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉกเล็ก กลีบดอกสีแดงอมส้ม ยาว 3-4 เซนติเมตร รูปปากเปิด กลีบปากบนมี 3 แฉก เรียงซ้อนเหลื่อม กลีบปากล่าง มี 2 แฉก แคบกว่า ปลายกลีบมีริ้วสีเหลืองอมเขียว มีขนสั้นนุ่ม เกสรเพศผู้มี 2 อัน เกือบติดที่ปากหลอดกลีบดอก รังไข่เหนือวงกลีบ มี 2 ช่อง
ผล แบบผลแห้งแตก
เมล็ด มี 4 เมล็ด ติดบนก้านคล้ายตะขอ
5. ส่วนที่ใช้ทำยา ใบพญาโย ทั้งใบสมบูรณ์และชิ้นส่วนของใบ
6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา ตำราสรรพคุณยาไทยว่า พญาโยมีรสจืดเย็น สรรพคุณ แก้พิษงู พิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้เริ่ม งูสวัด ถอนพิษไข้ เป็นต้น
7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน จากวิจัยในผู้ป่วยพบว่ายาที่สกัดจากใบพญาโยสามารถรักษาโรคเริ่มที่อวัยวะสืบพันธุ์ได้ ไม่ทำให้เกิดการอักเสบ ระคายเคือง ในขณะที่ยารักษาเริ่ม acyclovir ทำให้แสบ และมีการใช้ยาที่ทำจากพญาโย ในผู้ป่วยโรคเริ่ม งูสวัด และแผลอักเสบในปาก พบว่าสามารถรักษาแผลและลดการอักเสบได้ดี นอกจากนี้ พบว่าสารสกัดจากใบพญาโยออกฤทธิ์ทำลายไวรัส *Varicella zoster* ที่เป็นสาเหตุโรคงูสวัดและอีสุกอีใสได้

8. สารสำคัญ

พญาอพบสารกลุ่ม monoglycosyl diglycerides เช่น 1,2-O-dilinolenoyl-3-O-b-d-glucopyranosyl-sn-glycerol และสารกลุ่ม glycolglycerolipids

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนของทวีปเอเชีย ในประเทศไทยมีปลูกทั่วไป

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ดอนน้ำไม่ท่วมขัง สวนป่า สวนผลไม้ สวนป่าทั่วไป
- ภาค ทั่วประเทศของประเทศไทย
- จังหวัด ทั่วจังหวัดของประเทศไทย

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ใช่ทำเป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์ด้วยการปักชำ โดยการตัดกิ่งพญาอพอายุประมาณ 8 – 10 นิ้ว ปักในถุงเพาะชำที่มีดินผสมกับขี้เถ้ากลบปักชำ ถูกละ 2 – 3 กิ่ง รดน้ำให้ชุ่มชื้นเสมอประมาณ 30 วัน พญาอพอจะงอกต้นใหม่ นำปลูกลงแปลงต่อไป

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ปลูกได้ทุกฤดูกาล แต่ต้องมีน้ำรดให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ
- การเตรียมดิน โดยการขุดเป็นแปลงกว้างประมาณ 1 เมตร ความยาว แล้วแต่ละพื้นที่ เว้นทางเดินไว้ 50 เซนติเมตร หว่านปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักบนแปลงปลูกคลุกเคล้ากับดินปลูกพร้อมที่จะปลูกต่อไป
- วิธีการปลูก เมื่อพญาอพอที่ปักชำอายุ 60 วัน เอาลงแปลงปลูกได้ โดยการปลูกบนแปลงห่างกัน 20 เซนติเมตร ระหว่างแถว 30 เซนติเมตร กลบดินให้แน่นรดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้ปุ๋ย เมื่อปลูกได้ 30 วัน ทำการพรวนดินและใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์สูตร 46-0-0 ผสมน้ำรด 200 กรัม ต่อน้ำ 20 ลิตร ควรใส่ทุก 1 เดือน สลับกับปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมัก
- การให้น้ำ การให้น้ำต้องให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ
- การกำจัดวัชพืช ควรกำจัดวัชพืชพร้อมกับการพรวนดินและใส่ปุ๋ย
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู พญาอพอไม่ค่อยจะมีโรคและแมลงรบกวน

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวได้ทุกฤดูกาล พญาอพอจะเก็บเกี่ยวเมื่ออายุ 1 ปีขึ้นไป
- วิธีการเก็บเกี่ยว โดยการตัดต้นพญาอพอให้เหนือจากดินประมาณ 20 เซนติเมตร แล้วเก็บต่อต้นไว้เพื่อให้แตกต้นใหม่
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้ต้นพญาอพอมาแล้ว นำมาเด็ดเอาแต่ใบ และนำไปล้างน้ำให้สะอาด แล้วนำไปตากแดด 4 – 5 วัน จนแห้ง และนำไปอบอีกครั้งจนแห้งสนิท

- การบรรจุและการเก็บรักษา นำใบพญาอพอแห้งมาบรรจุถุง เก็บไว้ในห้องที่มีอุณหภูมิปกติ และอากาศถ่ายเทได้สะดวก เพื่อส่งจำหน่ายต่อไป

16. การจำหน่าย

ใบพญาอพอสด ราคา กิโลกรัมละ 20-100 บาท

ใบพญาอพอแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 300 บาท